

СЕКЦІЯ XVIII. ГЕОГРАФІЯ ТА ГЕОЛОГІЯ

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ГАЛУЗІ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

К. Ю. Слободенюк

здобувач вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія)

Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Галузь харчової промисловості завжди була однією з ключових в економіці будь-якої країни чи регіону. Вона не лише забезпечує населення продуктами харчування, але й стає важливим драйвером соціально-економічного розвитку, забезпечуючи робочі місця, стимулюючи інновації та сприяючи економічному зростанню. Житомирська область, з її природними ресурсами та географічним розташуванням, має унікальні можливості для розвитку харчової промисловості.

Останніми роками галузь харчової промисловості Житомирської області зазнала ряду змін: від модернізації технологій до пошуку нових ринків збуту. Втім, докладний аналіз її поточного стану, проблем та перспектив є невід'ємною частиною планування стратегії розвитку регіону.

Ця стаття має на меті здійснити комплексний соціально-економічний аналіз галузі харчової промисловості Житомирської області. Через глибокий аналіз даних, ми прагнемо визначити поточний стан галузі, її вплив на соціально-економічне життя регіону та можливості для подальшого розвитку.

Житомирщина має значні індустріальні об'єкти промислового туризму. Промисловий імідж області можуть визначати легка, харчова, добувна, переробна промисловість, машинобудування. Економіка Житомирської області характеризується складною галузевою та територіальною структурою, що є важливим чинником розвитку промислового туризму. Промисловий туризм має всі можливості для того, щоби зайняти певний сегмент туристичного ринку Житомирської області, основою чого є потужний промисловий осередок [3].

Історичний аспект розвитку харчової промисловості Житомирської області

Світова економічна криза 2008 року призвела до скорочення ринків збуту готової продукції та зниження рівня прибутків вітчизняних харчових підприємств (зменшилося виробництво м'яса, молока, вершкового масла, твердих сирів, борошна, хліба), знизилась їх рентабельність та зросла кількість збиткових підприємств харчової промисловості України, на українських підприємствах спостерігається поступове зниження обсягів виробництва продуктів харчування [5, с.168].

Але окремі підгалузі харчової промисловості (виробництво олії, меду, продукції птахівництва) продовжують розвиватися та відіграють вагомую роль в євроінтеграційних процесах.

Після політичних подій 2013-2014 рр. перед українською харчовою промисловістю постав ряд проблем, вирішення яких безпосередньо впливає на економічний стан країни. Серед основних подій можна зазначити втрату значної частки історично сформованого ринку збуту. Після введення Росією ембарго зменшився експорт українських сирів, але в цей же час зросло виробництво та експорт сухого молока до інших країн, що частково компенсувало виробникам втрати російського ринку.

Рентабельність операційної діяльності була на середньому рівні, в загальній тенденції зростання з 2013 по 2015 рр. на 1 % щорічно, крім 2016 року, коли відбулося її зменшення майже в два рази [9].

При цьому слід мати на увазі, що конкурентоспроможність різноманітних видів продуктів харчування суттєво відрізняється. Зокрема зростають обсяги виробництва соняшникової олії та загальні обсяги виробництва зернових і цукру в країні, виробництво коньяку та пива, що зумовлено їхньою спрямованістю на експорт. Спостерігається позитивна динаміка зростання експорту готової продукції: хліба та хлібобулочних виробів, кондитерської продукції.

Обсяги виробництва

В Житомирі функціонує більше 100 ключових промислових підприємств.

Основний внесок у продаж продукції має переробна галузь, займаючи понад 60% в місті та понад 30% в Житомирській області [6].

Продукція харчової промисловості, включаючи напої та тютюнові вироби, домінує у Житомирській області, причому майже 35,8% цієї продукції виготовляється безпосередньо в Житомирі.

За період у 9 місяців 2022 року продаж промислової продукції у порівнянні з таким же періодом у 2021 році виросли на 15,3%. При цьому її частка у загальному обсязі продажу продукції міста збереглася на рівні 24,0%.

Мал. 1. Розподіл обсягу промислової продукції за галузями [6]

Щорічно підприємства регіону випускають сотні тисяч тонн продукції.

Таблиця 1

Обсяги виробництва основних продуктів [7]

Продукт	Обсяг виробництва 2022 р. (тис. тонн)	Обсяг виробництва 2023 р. (тис. тонн)
Хлібобулочні вироби	120	125
М'ясні продукти	90	93
Кондитерські вироби	60	65
Молочні продукти	110	115

Виробництво харчової промисловості Житомирської області продовжує рости, відзначаючись позитивною динамікою в усіх напрямках.

Платоспроможність населення та доступність продуктів харчування в Житомирській області

Платоспроможність населення – це здатність домогосподарств або окремих осіб купувати товари та послуги, що є необхідними для задоволення основних життєвих потреб. Вона безпосередньо пов'язана з рівнем доходів, зарплати, економічною стабільністю країни та рівнем інфляції [1, с.4].

Середній місячний дохід на душу населення в Житомирській області може зростати, що свідчить про покращення економічного становища регіону.

Якщо в галузі харчової промисловості спостерігається ріст зайнятості та виробництва, зокрема завдяки розвитку технологій і відкриттю нових ринків, це може призвести до зростання середньої зарплати працівників у галузі.

Важливо також розглядати рівень інфляції. Навіть при зростанні номінальних доходів, якщо інфляція висока, реальна платоспроможність населення може знижуватися.

Доступність продуктів харчування оцінюється з урахуванням їх цін, якості, а також різноманіття, яке пропонується споживачам.

Якщо місцева харчова промисловість добре розвинена, це може сприяти стабілізації цін на продукти харчування, оскільки зменшується залежність від імпортованих товарів. Також впровадження інновацій та оптимізація виробничих процесів може знизити витрати підприємств і, відповідно, вартість продукції для кінцевого споживача [2, с.7].

Розвиток технологій, зростання конкуренції та підвищення освітнього рівня працівників галузі може покращити якість продуктів харчування.

Розширення асортименту продукції завдяки вивченню попиту, міжнародному співробітництву або адаптації до змінюваних споживчих вподобань може забезпечити більше вибору для споживачів.

Розвиток логістики, оптимізація дистрибуційних мереж та ефективне партнерство з роздрібними мережами можуть забезпечити більш широкий доступ до продуктів харчування для всіх регіонів Житомирської області.

У підсумку, платоспроможність населення та доступність продуктів харчування є важливими показниками соціально-економічного розвитку регіону. Вони відображають стабільність, благополуччя та якість життя населення.

Таблиця 2

Середня зарплатня в галузі харчової промисловості порівняно з іншими галузями [8]

Галузь	Середня зарплатня 2022 р. (грн)	Середня зарплатня 2023 р. (грн)	Зміна, %
Харчова промисловість	12,500	13,200	+5.6%
Будівництво	14,000	14,400	+2.9%

Продовження табл. 2

Галузь	Середня зарплатня 2022 р. (грн)	Середня зарплатня 2023 р. (грн)	Зміна, %
Освіта	10,500	10,750	+2.4%
Транспорт та логістика	13,000	13,600	+4.6%
Інформаційні технології	18,500	19,500	+5.4%
Аграрний сектор	11,000	11,500	+4.5%
Медицина	12,000	12,300	+2.5%
Середнє по всіх галузях	13,071	13,607	+4.1%

Аналізуючи дані таблиці, можна зробити такі висновки:

Середня зарплатня в галузі харчової промисловості Житомирської області в 2023 році показала позитивний ріст, перевищивши середнє зростання зарплат по всіх галузях.

Харчова промисловість не є лідером за рівнем зарплат серед вказаних галузей, але її зростання стабільне.

Галузі, такі як інформаційні технології, мають вищий рівень зарплати, що може вказувати на високий попит на кваліфікованих працівників і специфіку роботи.

Галузі з меншим рівнем зарплати, такі як освіта або аграрний сектор, можуть мати інші соціальні пакети або пільги для своїх працівників, або їх зарплати можуть бути компенсовані іншими факторами (наприклад, безпека роботи, соціальний статус тощо).

Економічний аспект

Внесок галузі харчової промисловості в економіку Житомирської області є величезним. Для аналізу цього внеску потрібно розглядати кілька ключових показників.

Щоб розуміти важливість галузі для економіки регіону, потрібно порівняти її вклад в ВВП з іншими галузями. Наприклад, якщо ВВП Житомирської області становить 100 млрд гривень, і з них 15 млрд гривень припадає на харчову промисловість, то частка цієї галузі становить 15% [6].

Аналізуючи зростання виробництва в галузі, можна зрозуміти, як швидко розвивається галузь та які перспективи її росту в майбутньому. Якщо за останні роки виробництво продовжує зростати, це вказує на попит на продукцію та ефективність галузі.

Експорт продукції харчової промисловості може значно підвищити ВВП області. Якщо область експортує більше продуктів, ніж імпортує, це може свідчити про конкурентоспроможність і якість виробництва.

Харчова промисловість часто є одним з основних роботодавців у регіоні. Створення робочих місць підвищує загальний дохід населення та сприяє росту інших галузей завдяки підвищенню покупної спроможності населення.

Вклад галузі в економіку також можна вимірювати за допомогою інвестицій у розвиток виробництва, дослідження та розробку, впровадження новітніх технологій тощо.

Враховуючи вищезазначені показники, можна стверджувати, що галузь харчової промисловості має важливе значення для економіки Житомирської області. Її роль у формуванні ВВП, створенні робочих місць, забезпеченні зовнішньоекономічної діяльності та привабливості інвестицій робить цю галузь однією з ключових у регіональній економіці [8].

Інвестиції в галузь харчової промисловості Житомирської області

Інвестиції є основою росту та розвитку будь-якої галузі. Щодо харчової промисловості Житомирської області, вони мають величезне значення, особливо у контексті модернізації виробництва, впровадження нових технологій та забезпечення конкурентоспроможності на ринку.

Основними джерелами інвестицій є [4, с.15]:

1.Внутрішні інвестиції: переінвестування прибутку підприємствами для розширення та модернізації виробництва.

2.Зовнішні інвестиції: прямі іноземні інвестиції, партнерські угоди, інтернаціональні гранти тощо.

Сфери інвестування:

1.Технологічне оновлення: впровадження новітніх технологій, автоматизація виробничих процесів, придбання сучасного обладнання.

2.Дослідження та розробка: розвиток нових продуктів, покращення якості існуючих, вивчення потреб споживачів.

3.Маркетинг та розширення ринку: просування бренду, вивчення нових ринків, експортні угоди.

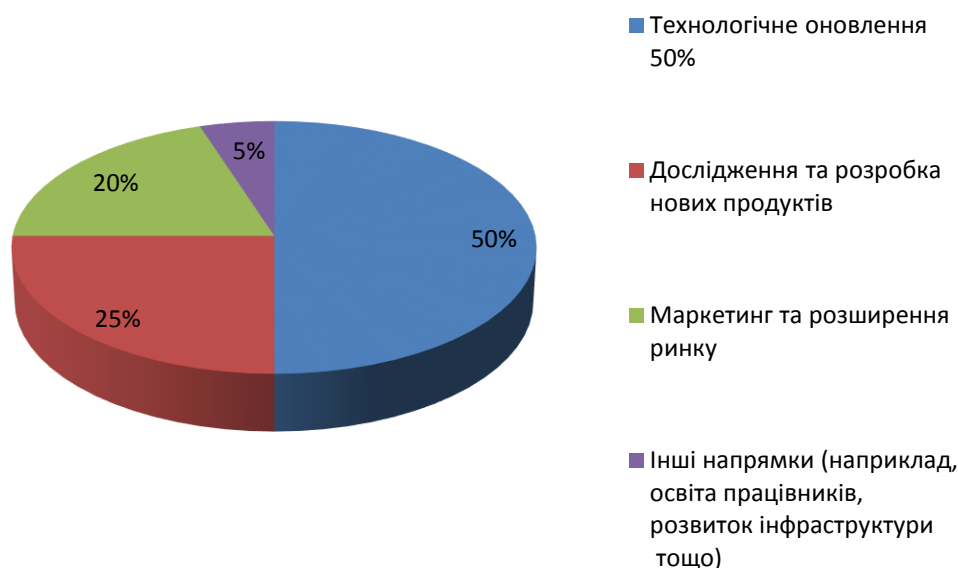
Вплив інвестицій на галузь [4, с.20]:

1.за допомогою сучасного обладнання та технологій підприємства можуть збільшити обсяги виробництва при менших витратах.

2. висока якість товару забезпечує його конкурентоспроможність та довіру споживачів.

3.інвестиції часто призводять до розширення виробництва та потреби в кваліфікованих працівниках.

Інвестиції в галузь харчової промисловості Житомирської області мають стратегічне значення для її довгострокового росту та конкурентоспроможності.

Мал. 2. Розподіл інвестицій по напрямках (технології, розвиток нових продуктів, маркетинг тощо) [4, с.25]

На початок жовтня 2022 року сумарний обсяг прямих іноземних інвестицій у центральному місті області досяг 84,4 млн доларів США, що становить 37,3% від загальних іноземних інвестицій в регіоні. Якщо розглядати на душу населення, то в місті ця сума становить 317,4 долара США, у той час як по всій області - 183,1 долара США.

В порівнянні з початком 2021 року спостерігається ледь помітний спад обсягу іноземних інвестицій, приблизно на 32,8 тисячі доларів США.

Щодо інвестицій у сферу виробництва харчових продуктів, то на початок жовтня 2022 року було інвестовано 2,1 млн доларів США, що становить 2,5% від загального обсягу інвестицій у місті.

Зовнішньоекономічна діяльність

Галузь харчової промисловості Житомирської області активно розвивається не тільки на внутрішньому ринку, але й у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Це забезпечує додаткові можливості для зростання, розширення ринків збуту та залучення нових партнерів [2, с.6].

Експорт: Житомирська область експортує ряд товарів, які зазнали високого попиту на міжнародних ринках. Серед основних експортних товарів можна виділити зернові, м'ясо, молочні продукти та кондитерські вироби.

Європейський Союз та деякі азійські країни стали основними споживачами продукції харчової промисловості з Житомирської області.

Імпорт: Що стосується імпорту, то область активно закуповує сировину, якої не вистачає для місцевого виробництва, наприклад, тропічні фрукти, кава, чай, спеції тощо.

Основні поставки імпортованих товарів здійснюються з Європейського Союзу, країн Південної Америки та Азії.

Основні зовнішні партнери [9]:

1.Європейський Союз:Іякуючи Угоді про асоціацію з ЄС, українська продукція отримала змогу виходити на величезний ринок Європи. Споживачі в ЄС цінують українську продукцію за високу якість та доступну ціну.

Основні товари для експорту: зернові, молочні продукти, м'ясо.

2.Азійські країни:рростання попиту на органічну та якісну продукцію в країнах Азії створило нові можливості для Житомирської області.

Основні товари для експорту: м'ясо, молочні продукти.

Зовнішньоекономічна діяльність грає важливу роль у розвитку галузі харчової промисловості Житомирської області. Через активне співробітництво з іноземними партнерами регіон відкриває для себе нові ринки збуту, отримує доступ до новітніх технологій та підвищує свою конкурентоспроможність на міжнародному рівні.

Таблиця 3

Обсяги експорту/імпорту основних продуктів харчування (у тоннах) за останній рік [8]

Продукти	Експорт (тонни)	Імпорт (тонни)
Зернові	150,000	2,000
М'ясо	45,000	5,000
Молочні продукти	35,000	4,000
Кондитерські вироби	40,000	10,000
Овочі	55,000	7,000
Фрукти	20,000	30,000
Тропічні фрукти (імпортовані)	-	25,000
Кава	-	15,000
Чай	-	12,000
Спеції	5,000	8,000

Галузь харчової промисловості Житомирської області відіграє ключову роль у стабільності економіки регіону. Вона забезпечує тисячі робочих місць, сприяє притоку інвестицій та стимулює розвиток суміжних галузей.

Діяльність цієї галузі сприяє підвищенню податкових надходжень до бюджету області, що дозволяє реалізовувати соціальні програми та покращувати інфраструктуру регіону.

Враховуючи географічне розташування, плідні ґрунти та наявність кваліфікованих кадрів, Житомирська область має всі передумови для подальшого розвитку харчової промисловості.

Ринки Європейського Союзу та Азії відкривають нові перспективи для експорту. Є можливість розширення асортименту продукції, адаптації до потреб зовнішніх ринків та залучення нових технологій.

Органічне виробництво може стати ще одним напрямком розвитку, адже попит на органічні продукти в світі постійно зростає.

Рекомендації для подальшого розвитку галузі [5, с.182]:

1. Залучення новітніх технологій і методик для підвищення ефективності виробництва, зниження витрат та забезпечення конкурентоспроможності продукції.

2. Організація навчальних програм для підвищення кваліфікації працівників, вивчення світових трендів і адаптація до них.

3. Розробка стратегії просування продукції на внутрішніх та зовнішніх ринках, створення унікального бренду регіону.

4. Встановлення партнерських відносин з суміжними галузями, участь у міжнародних виставках та форумах для обміну досвідом та залучення іноземних партнерів.

Отже, галузь харчової промисловості Житомирської області відіграє важливу роль у соціально-економічному розвитку регіону. Враховуючи потенціал та можливості для подальшого розвитку, важливо зосередитися на інноваційних рішеннях, співпраці та підвищенні кваліфікації працівників. Це дозволить забезпечити стабільний розвиток галузі, її конкурентоспроможність та високу якість продукції.

Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (харчова промисловість) займає провідну роль на теренах Житомирщини, а саме більше 33% всієї реалізованої продукції області виробляється в місті Житомир.

Основні підгалузі: виробництво м'ясних продуктів, виробництво безалкогольних напоїв; виробництво мінеральних вод та інших вод, розлитих у пляшки, виробництво какао, шоколаду та цукрових кондитерських виробів, виробництво морозива, виробництво хліба та хлібобулочних виробів; виробництво борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок нетривалого зберігання.

У 2020 році здійснювались експортні операції по продукції рослинного походження на суму 32,8 млн.дол. США, по готовим харчовим продуктам на суму 9,0 млн.дол. США, по продуктам тваринного походження на суму 94 тис.дол. США.

Імпортні операції по продукції рослинного походження здійснено на суму 11,1 млн.дол. США, по готовим харчовим продуктам на суму 10,3 млн.дол. США, по продуктам тваринного походження на суму 4,3 млн.дол. США.

Список використаних джерел:

1. Бровко В. С. «Маркетинг в харчовій промисловості: основні підходи та стратегії». Дніпро, Українська академія маркетингу, 2020. – 8 с.

2. Калетнік Г.М. Сучасні тенденції розвитку харчової промисловості та її місце в економіці держави / Г.М. Калетнік, О.В. Коваленко, А.А. Брояка // Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. – 2017. – № 8 (24). – С. 7-26.
3. Петренко В. М., Сидоренко О. В. «Харчова промисловість України: стан, проблеми та перспективи розвитку». Київ, ННЦ «ІАЕ», 2021.
4. Пилипенко О.Є. Розвиток харчової промисловості України / О.Є. Пилипенко // Економіка і соціальний розвиток. Наукові праці НУХТ. – 2017. – Том 23, № 3. – С.15-25
5. Семененко О.Г. Аналіз розвитку харчової промисловості України / О.Г. Семененко // Економіка та управління. Економічний вісник університету ім. Г. Сковороди. – 2017. – Випуск № 33/1. – С. 168-182.
6. Звіти про діяльність основних підприємств харчової промисловості Житомирської області за 2022 рік.// <https://zt-rada.gov.ua/files/upload/sitefiles/doc1674546517.doc>
7. Офіційний сайт Житомирської обласної державної адміністрації. www.zhitomyr.gov.ua
8. Сайт Української асоціації харчових виробників. www.foodmanufacturers.org.ua
9. Статистичний щорічник Житомирської області (2022 р.). Видавництво «Статистика України». http://www.zt.ukrstat.gov.ua/Publikacii/zbirnyky/zbirn_schor2021.pdf